

Pagas dudas duncas, subra de sa faina printzipale de is abitantes de su bidditzolu: regorta, traballadura e incùngia de su trigu, chi si pensat esseret coltivadu a manera intensiva in is pranuras a is pees de su nuraghe. Su trigu fiat prodùidu in cantidade pro dd'iscambiare cun àteros benes, base pro tràficos cummertziales: s'Ortali 'e su Monte est su màssimu esèmpiu de granaju de sa Sardigna nuràgica. Est dàbile chi sa mannària de su giassu, fortzis de unas chentu pinnetas, esseret prus mannu de s'attuale parcu archeològicu.

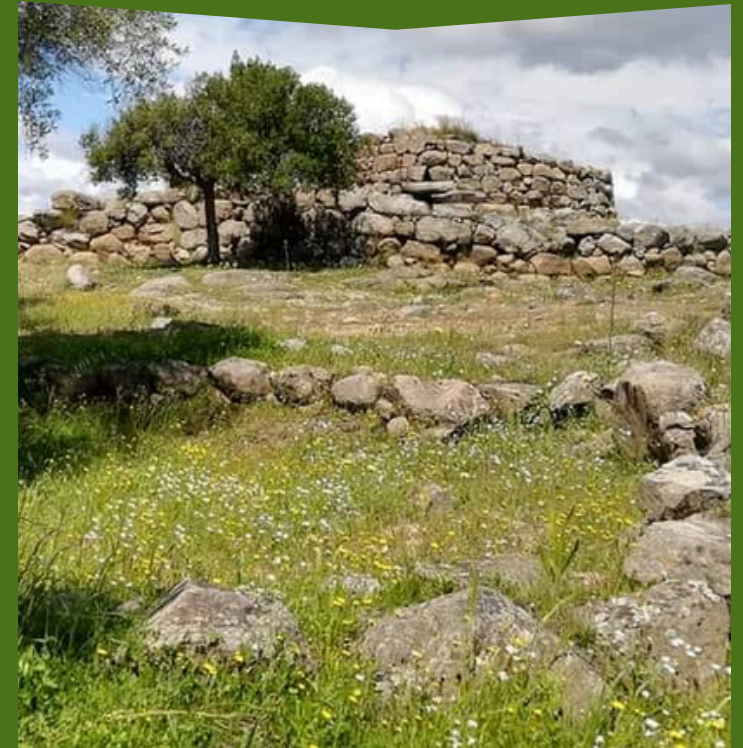
S'Ortali 'e su Monti

Millènnios de istòria incortados in unu giassu archeològicu ùnicu. Nuraghe, menhir, tumba de is mannos, bidditzolu nuraghesu, domus de janas e meda àteru

In sa parte de su montigru postu cara a mare, est presente unu tretu delimitadu dae pedras postas a chirco, cun su diàmetru de belle dòighi metros: custa assentadura no est po debadas. Inoghe is acatamentos, acapiados a sa cultura de monte Claro, atestant sa frequentatzione de su giassu durante s'edade de su Ràmene (2500-1800 a.C.). In pitzu de s'àteru montigru, in s'àrea in ue a unu tempus si pesaiat s'àrea sacra neolìtica, is nuràgicos aiant fraigadu na tumba de is Mannos de su tipu a filares

Su tìpicu interru fiat istadu fraigadu paris cun su nuraghe, in su sèculu XV a.C. Su fronte est formadu dae lastras incarcerationadas in su terrinu a semichircu (esedra), in su tzentru est posta sa parte inferiore de un'istele manna tzentinada cun guarnissa in bassu-relevu, in orìgine costituida dae duos o tres blocos. A palas, si podet ammirare parte de su corpus tumbale absidadu, unu tempus longu prus de 15 metros e largu deghe. Is muros sunt formados dae lastras postas subra blocos granìticos mannos. In bonaparte si tratat de menhir torrados a impreare bènnidos dae àteros alliniamientos serentes, costituidos dae unos deghe monolites. Duos de custos sunt galu a camba a costadu de sa tumba, cun sìmbulos de fertiltade e tumbas funeràrias, su prus artu lompèt casi a bator metros.

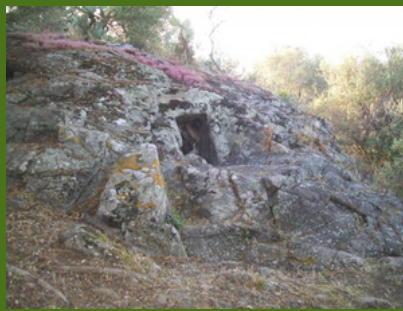

Informatziones e prenotatziones
Telèfonu: **3341046853**
Mail: **archeotortoli@gmail.com**

A fùrriu de sa turre s'isvilupat unu muru de tzinta cun fondu atìpicu, ellìticu in manera irregulare, chi inserrat tres turres secundàrias: sa a nord est sa mègius cunservada. Dae is tres atzessos originàrios, est agibile su de est, chi arribaiat a sa corte antale sa turre tzentrale . A s'esternu de su bastione ddoe tenet unas cantas istruturas imbaradas a sa tzinta murària e sos restos de una deggina de pinnetas: duos cun foghile acanta sunt istadas agatadas tzeràmicas e ogetos de vida fitiana.

A nord, imbarada a sa cortina murària, si podet bìdere un'àrea destinada a sa cunservatzione de is alimentos costituita dae unu pranu acanta fiant alloggiados deghe silos. In unu de custos sunt istados agatados rastos de trigu. Ateretantu fiat allogadu in is gjaras in intro de is pinnetas sas cales, belle totus, fiant dotadas de molas. Una de custas fiat pròpiu una tìpica "pinnetta-mulinu'.

Sa gruta funerària est costituita dae unu passadissu piticu e dae una càmera manna cun chimbe nitzos. Est istada istuvida in su granitu a su mancu unu millènniu, fortzis duos, a in antis de s'arribu de is nuràgicos, chi dd'aiant torrada a impreare. A costadu de sa domus s'agatat su nuraghe a fondu cumplessu, mutidu siat s'Ortali 'e su Monti, siat Santu Sarbadore e costruidu cun blocos de granitu atundados e postos unu in pitzu de s'àteru a sa bona. Sa turre tzentrale istudiada in su 2010, est de su tipu a tholos (farsa cùpula), est istada impreada pro meda tempus, finas s'època istòrica, comente testimòniant interros romanos e bizantinas. Oe su nuraghe est artu chimbe metros e mesu, ma si pendat chi in origine podiat lòmperre peri abinti metros, duncas fiat prus antu de su Nuraxi de Barùmini. Su diàmetru est de 15 metros, aguale a su de su Santu Antine, règia nuràgica de Turalva. A sa turre tzentrale si podet arribare colende dae un'intrada iscumpassada dae un'architrave – unu menhir torradu a impreare – e dae una ventanedda triangulare. S'atzessu abrontat a unu passadissu cobertu dae lastrones bene traballados. Lassada a manu manca s'iscala manna, su passadissu lompert a una càmera tzirculare, cun tres nitzos postos a rughe.

Domus de Janas, menhir, tzirculu megalìticu, nuraghe, tumba de Gigantes, bidditzolu e granaju: s'Ortali 'e su Monti, a pagos passos dae su mare de s'Ogiastra, resumet tres millènnios de preistòria contados dae tre monumentos prenuràgicos (IV- III millènniu a.C.) e dae monumentos nuràgicos realizados intre s'edade de su Brunzu mèdiu e sa prima edade de su Ferri (XVI-sèculu IX a.C.). Su parcu archeològicu est in pitzu de duos montigros in localidade Santu Sarbadore, a unos chimbe chilòmetros dae Torolì: pro ddoe lòmperre tocat a andare conca a Orrì, e imbucare a manu bona, in s'ingrugiada de sa crèsia de santu Sarbadore. A pagos metros dae su caminu asphaltadu s'agatat su situ de s'Ortali 'e su Monti.

Sa prus antiga testimonia de su cumplessu est de su Neolìticu reghente (3500-2700 a.C.), est una domus de Janas, parte sa necròpolis de monte Terli.